

på ny stigande tillväxt, och en industri som sukkerraffinaderier, hvad der i England til op mod Verdenskrigen vilde sige sukkerraffinaderier, medens der siden er opstaaet en roesukkerindustri, har gennem 200 aar haft en temmelig jævn tillväxt, hvori der næppe kan paavises forskellige stadier. Allerede disse undtagelser fremkalder en vis skepsis over for forf.'s skema, og navnlig dets overføring til andre lande og andre omstændigheder bør vist foretages med forsigtighed. Det kan vel ogsaa siges, at hvor der regnes med relative tal, er der langt fra noget epokegørende i paavisningen af, at en industri i begyndelsen vokser langt stærkere end senere; en forholdsvis lille absolut tillväxt kan jo i en industris barndom let give en meget høj tillväkstrate, et forhold, som da ogsaa forf. selv gør opmærksom på. Men hans paastande kan virke stimulerende på den industrihistoriske forskning.

Walther Hoffmanns bog er af den slags, over for hvilke man væbner sig med en vis forsigtighed. Brugen af et sparsomt og usikkert statistisk materiale er dristig, og tendensen til generalisering kan fremkalde tvivl. Men på den anden side er forf. gaaet til opgavens løsning med ægte videnskabelig grundighed, og han er selv klar over, hvor han bevæger sig på usikker grund. I al fald er bogen et udmærket udgangspunkt for yderligere forskning.

Even Marstrand.

PROBLEME DER KRIEGSFINANZIERUNG. Vorträge gehalten an der 1. Arbeitstagung des Vereins Deutscher Wirtschaftswissenschaftler von Karl C. Thalheim, Horst Jecht, Klaus Wilhelm Rath, Hans Herbert Hohlfeld, Heinrich-Karl Nicklisch, Walther Hoffmann, Hans Kretschmar. Mit einem Vorwort von Heinrich Bechtel. Gustav Fischer, Jena 1940. 154 Sider.

Ovanstående arbete innehåller de föredrag, vilka höllas vid ett sammanträde med Verein Deutscher Wirtschaftswissenschaftler den 23. och 24. februari 1940. De utgöra ingen allsidig diskussion av den tyska krigsekonomiens problem — en sådan hade knappast kunnat offentliggöras — men återgiva dock en rad av de synpunkter, som varit bestämmande för dennas utformning.

Thalheims föredrag behandlar »Die Grundlagen der deutschen Kriegsfinanzierung«. Det framhålles bl. a., att Tyskland denna gång varken kan lita på utländska tillgodohavanden eller större lager av råvaror och konsumtionsvaror, utan krigets kostnader måste helt bäras av den löpande produktionen. Att T. likväl ser optimistiskt på Tysklands krigsekonomiska styrka motiveras framför allt med den i jämförelse med år 1913 ökade nationalinkomsten, den starkt utvecklade produktionsmedelsindustrien, fyraårsplanens resultat, samt de goda möjligheterna till blockadfri utrikeshandel. Det kan ej heller bestridas, att Tyskland även ur ekonomisk synpunkt visat sig mäktigt större krigsansträngningar än som i regel ansågs möjligt före krigsutbrottet, då man allmänt räknade med, att det ej skulle kunna hålla ut under mera än ett års intensiv krigföring.

Jecht och Rath diskutera båda olika utvägar att täcka krigskostnaderna. Jecht föreslår bl. a., att man enligt anglosachsiskt mönster uppdelar inkomstskatten i en proportionell botten-skatt och en progressiv tilläggsskatt, något som inom parentes även gjorts i Sverige ehuru vi gjort även botten-skatten svagt progressiv. Konsumtionen bör träffas av en omsättningsskatt, som lämnar den nödvändigaste förbrukningen fri men utgår med höga

på ny stigande tillväxt, och en industri som sukkerraffinaderier, hvad der i England til op mod Verdenskrigen vilde sige sukkerraffinaderier, medens der siden er opstaaet en roesukkerindustri, har gennem 200 aar haft en temmelig jævn tillväxt, hvori der næppe kan paavises forskellige stadier. Allerede disse undtagelser fremkalder en vis skepsis over for forf.'s skema, og navnlig dets overføring til andre lande og andre omstændigheder bør vist foretages med forsigtighed. Det kan vel ogsaa siges, at hvor der regnes med relative tal, er der langt fra noget epokegørende i paavisningen af, at en industri i begyndelsen vokser langt stærkere end senere; en forholdsvis lille absolut tillväxt kan jo i en industris barndom let give en meget høj tillväkstrate, et forhold, som da ogsaa forf. selv gør opmærksom på. Men hans paastande kan virke stimulerende på den industrihistoriske forskning.

Walther Hoffmanns bog er af den slags, over for hvilke man væbner sig med en vis forsigtighed. Brugen af et sparsomt og usikkert statistisk materiale er dristig, og tendensen til generalisering kan fremkalde tvivl. Men på den anden side er forf. gaaet til opgavens løsning med ægte videnskabelig grundighed, og han er selv klar over, hvor han bevæger sig på usikker grund. I al fald er bogen et udmærket udgangspunkt for yderligere forskning.

Even Marstrand.

PROBLEME DER KRIEGSFINANZIERUNG. Vorträge gehalten an der 1. Arbeitstagung des Vereins Deutscher Wirtschaftswissenschaftler von Karl C. Thalheim, Horst Jecht, Klaus Wilhelm Rath, Hans Herbert Hohlfeld, Heinrich-Karl Nicklisch, Walther Hoffmann, Hans Kretschmar. Mit einem Vorwort von Heinrich Bechtel. Gustav Fischer, Jena 1940. 154 Sider.

Ovanstående arbete innehåller de föredrag, vilka höllas vid ett sammanträde med Verein Deutscher Wirtschaftswissenschaftler den 23. och 24. februari 1940. De utgöra ingen allsidig diskussion av den tyska krigsekonomiens problem — en sådan hade knappast kunnat offentliggöras — men återgiva dock en rad av de synpunkter, som varit bestämmande för dennas utformning.

Thalheims föredrag behandlar »Die Grundlagen der deutschen Kriegsfinanzierung«. Det framhålles bl. a., att Tyskland denna gång varken kan lita på utländska tillgodohavanden eller större lager av råvaror och konsumtionsvaror, utan krigets kostnader måste helt bäras av den löpande produktionen. Att T. likväl ser optimistiskt på Tysklands krigsekonomiska styrka motiveras framför allt med den i jämförelse med år 1913 ökade nationalinkomsten, den starkt utvecklade produktionsmedelsindustrien, fyraårsplanens resultat, samt de goda möjligheterna till blockadfri utrikeshandel. Det kan ej heller bestridas, att Tyskland även ur ekonomisk synpunkt visat sig mäktigt större krigsansträngningar än som i regel ansågs möjligt före krigsutbrottet, då man allmänt räknade med, att det ej skulle kunna hålla ut under mera än ett års intensiv krigföring.

Jecht och Rath diskutera båda olika utvägar att täcka krigskostnaderna. Jecht föreslår bl. a., att man enligt anglosachsiskt mönster uppdelar inkomstskatten i en proportionell botten-skatt och en progressiv tilläggsskatt, något som inom parentes även gjorts i Sverige ehuru vi gjort även botten-skatten svagt progressiv. Konsumtionen bör träffas av en omsättningsskatt, som lämnar den nödvändigaste förbrukningen fri men utgår med höga

skattesatser å den övriga. Av intresse är att observera, att de av J. rekommenderade metoderna för att uppmuntra sparandet i huvudsak återfinnas i det s. k. järnsparandet. Ett synnerligen vanligt felsslut återfinnes även hos J., när denne förklarar krigskostnadernas stegring i jämförelse med föregående krig medelst en hänvisning till att teknikens utveckling gjort krigsmaterialet långt dyrare. Hade t. ex. tanks och flygmaskiner varit lika billiga nu som då, hade krigskostnaderna sannolikt ej därför varit lägre utan man hade producerat så mycket mera. Förklaringen är i stället, att den ökade nationalinkomsten och den mera effektiva statsorganisationen möjliggöra större krigsansträngningar.

Rath betonar särskilt, att krigsfinansieringen ej blott har till uppgift att förse staten med den erforderliga köpkraften utan även att anpassa produktion och konsumtion efter krigets krav. Ett medel härtill äro höga, efter förbrukningens nödvändighet differentierade, konsumtionskatter. R. synes dock överskatta betydelsen af skillnaden mellan olika politiska system. Även de »liberalistiska« länderna ha ju ej tvekat inför radikala tvångsinskränkningar, när sådana ansetts erforderliga. Den ekonomisk liberalismen i äldre mening hade långt innan kriget förlorat sin praktiska betydelse, även om slagorden levt kvar. En annan sak är, att Tyskland, när det gällde att genomföra upprustningen och de stora offentliga investeringarna på grund av råvaru- och valutaknapphet tvingades till åtgärder, som övriga länder först måst tillgripa efter krigsutbrottet, och på detta sätt erhöi ett försprång i organisatoriskt hänseende.

Hohlfeld behandlar de kreditpolitiska problemen. Tack vare att staten redan innan krigsutbrottet helt kontrollerade kreditmarknaden, ha dessa varit lättare att lösa i Tyskland än i övriga krigsförande länder. Nicklisch behandlar vissa problem i samband med självkostnadsberäkningar vid statliga leveranser.

Hoffmann har i et innehållsrikt och objektivt föredrag skildrat Englands krigsekonomi. Enligt H. ligger dennas största svaghet i att man ej koordinerat priskontrollen med finans- och lönepolitiken, samt i att man genom att tillåta prishöjningar vid kostnadsstegringar berövat sig möjligheten att hålla prisnivån stabil. Även om det är svårt att se, huru det sistnämnda helt kunnat undvikas i ett land, som i så hög grad som England är beroende av importen, synes denna kritik i princip riktig och detta ej blott för Englands del. Det kan dock erinras om att England efter en relativ stark, och delvis inflatorisk, prisstegring sedan april 1941 lyckats hålla levnadskostnaderna praktiskt taget oförändrade.

Kreschmar söker beräkna ett levnadskostnadsminimum. Enligt hans beräkningar är detta i Tyskland så lågt, att det ej skulle kunna hotas genom någon höjning av den direkta beskattningen, så länge blott de nuvarande skattefria minimibeloppen bevaras oförändrade. Detta är dock ganska självklart, då levnadsstandarden bestämmes av tillgången på konsumtionsvaror, och denna i stort sett är oberoende av huru stor del av krigskostnaderna som täckas genom skatter.

Jämför man dessa uppsatser med t. ex. de som i *Economic Journal*, behandla krigsekonomiska problem, frapperas man av den stora likheten i uppfattning. Det förefaller som om man äntligen funnit ett område, där ekonomerna äro eniga. Delvis beror detta väl på att alla äro ense om krigspolitikens målsättning. Det gäller att med alla medel uppnå största möjliga

krigsansträngning. Alla övriga intressen och värden, vilka ekonomerna i vanliga fall, huru objektiva de än söka vara, ha svårt att helt bortse från, måste träda tillbaka i jämförelse med detta allt dominerande syfte. Endast på en mera väsentlig punkt synes en värdering spela in, i det att man allmänt förutsätter att en inflation så vitt möjligt bör undvikas. Men denna åsikt ligger så nära till hands och är dessutom så välmotiverad med hänsyn till den s. k. krigsmoralen, att den helt naturligt ej givit upphov till några meningsskiljaktigheter.

Härtill kommer väl, att krigsekonomin ej erbjuder många problem av mera allmänt teoretiskt intresse. Detsamma torde för övrigt gälla om all mera konsekvent genomförd planekonomi. Det förefaller t. ex. svårt att utbilda någon allmän ekonomisk teori rörande den ryska femårsplanen. Även inom krigsekonomin är det främst staten, som bestämmer vilka varor, som skola produceras och huru de skola fördelas och den störste svårigheten ligger i att övervinna knappheten på råvaror och produktionsfaktorer. Den ekonomiska problemställningen upplöser sig i en rad specialproblem rörande skattepolitik, priskontroll, lönepolitik etc.

Krigsfinansieringen är svårare att genomföra i praktiken än att planera i teorien. Det är lätt att säga, att man ej får låna mer än vad som motsvarar sparandet plus de genom kapitalförbrukning frigjorda beloppen, men i praktiken ställer detta krav på beskattningsapparaten, som denna ej kan motsvara. I allmänhet har man utgått från att krigskostnaderna borde till lika del bestridas medelst skatter och lån, men i intet fall har man varit i stand at realisera detta program. Såväl i Tyskland, England som U. S. A. torde för närvarande ej mera än en tredjedel av de ständigt växande kostnaderna täckas medelst skattemedel¹⁾. Detta har visserligen ej den betydelse för dessas fördelning på nu- och framtiden, som populärt plägar antagas, men bereder i stället priskontrollen så mycket större bekymmer.

Carsten Welinder.

Hugo E. Pipping: LANDSBYGDENS SOCIALA PROBLEM I FINLAND KRIG MITTEN AV 1800-TALET. Särtryck ur Ekonomiska Samfundets tidskrift. Helsingfors 1940. 150 Sider.

Forf., der tidligere har udsendt en almindelig oversigt over det finske erhvervsliv (*Finlands näringsliv*. Stockh. 1936), behandler i det skrift, der her omtales, et meget specielt emne, der vel kun kan paaregne interesse her i landet hos dem, der indgaaende beskæftiger sig med nordisk social historie. Men disse bør heller ikke forsømme at skaffe sig det

¹⁾ Då krigskostnaderna kunna beräknas på olika sätt, är det svårt att göra en jämförelse länderna emellan. Härtill kommer att propagandasynpunkter m. m. göra de för de olika ländernas del publicerade siffrorna otillförlitliga. Följande uppgifter angående krigskostnaderna per dag äro enligt rec. uppfattning mest sannolika:

U. S. A.: 150 milj. dollar eller halva nationalinkomsten. Kostnaderna ökas snabbt.

Tyskland: 225 milj. Riksmark eller två tredjedelar av nationalinkomsten. Härtill komma bidrag från ockuperade länder.

England: 15 milj. pund eller 60 pct. av nationalinkomsten.

Japan: 50—60 milj. yen eller två tredjedelar av nationalinkomsten.

Italien: 175 milj. lire eller en tredjedel av nationalinkomsten.